

Ömer Göksel İşyar, *Dağlık Karabağ Sorunu: Birinci ve İkinci Savaşın Dinamikleri*, Bursa: Dora Yayıncılık, 2020, 322 s. ISBN: 978-605-247-242-2

Ömer Göksel İşyar, *The Nagorno-Karabakh Problem: Dynamics of the First and Second War*, Bursa: Dora Publishing, 2020, 322 p. ISBN: 978-605-247-242-2

Aslı Şevval Abdik¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Aslı Şevval Abdik, (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim
Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: aslisevvalabdik@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5915-2338

Başvuru/Submitted: 03.08.2021

Kabul/Accepted: 05.08.2021

Atıf/Citation: Abdik, Aslı Şevval. "Dağlık Karabağ Sorunu: Birinci ve İkinci Savaşın Dinamikleri, adlı eserinin tanıtımı". *Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries* 10, 2 (2021): 345-348.
<https://doi.org/10.26650/jes.2021.019>

Anahtar Kelimeler: Dağlık-Karabağ Sorunu, Azerbaycan, Ermenistan, Çatışma Çözümü, Türkiye

Key words: Nagorno-Karabakh conflict, Azerbaijan, Armenia, Conflict resolution, Turkey

Kökenleri birkaç yüzyıl öncesine dayanan Dağlık-Karabağ sorunu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsız olan iki devlet-Azerbaycan ve Ermenistan- arasındaki toprak anlaşmazlığı ve etnik çatışma barındıran bir problemdir. Sorunun çözümsüzlüğü, Güney Kafkasya bölgesinin, Karadeniz'in ve komşu ülkelerin güvenliği için önemli bir tehdit oluşturduğundan, Uluslararası

İlişkiler literatüründe sorun ile alakalı birçok çalışma yapılmaktadır. Bu minvalde en son çalışmalardan birisi *Dağlık Karabağ Sorunu: Birinci ve İkinci Savaşın Dinamikleri* isimli kitaptır. İkinci Karabağ Savaşının görece yeni olması sebebiyle, henüz akademik çalışmalar fazla değildir. Fakat bu kitap, isminde de belirtildiği üzere İkinci Savaşı da içermesi bakımından, literatüre önemli bir katkı yapmakta ve konuyla alakalı diğer kitaplardan bir adım öne çıkmaktadır.

Kitabın amacı, Dağlık-Karabağ sorununu geçmişten günümüze kadarki gelişmelere ışık tutarak, ayrıntılı bir şekilde açıklamaktır. Bunu yaparken de İkinci Karabağ Savaşı'ndaki Azeri zaferine giden yolda, zaferin kökenlerini, nedenlerini ve sonuçlarını gün yüzüne çıkarmak hedeflenmiştir. Beş bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde Karabağ'ın tarihsel arka planı özetlenmiştir. Sovyetler Birliği süresince sorunun hem Azerbaycan hem de Ermenistan için nasıl ele alındığı, bu bölümde irdelenmiştir. 1921 yılında, Azerbaycan içinde otonom haklara sahip bir bölge olması kararlaştırılan Dağlık Karabağ, 1923'te özerk *oblast* olarak resmen ilan edilmiştir. Fakat bu ilanı kabul etmek istemeyen ve Karabağ'ın statüsünü değiştirmek isteyen Ermeniler, bölge üzerinde hak iddia etmeye devam etmişlerdir. Sovyetler Birliğinin zayıflamasıyla Ermeniler bu iddialarını daha yüksek sesle beyan etmeye başlamışlardır ve en nihayetinde Birliğin dağılmasıyla, Dağlık Karabağ'ın da dahil olduğu Azerbaycan topraklarının yüzde yirmisini işgal etmişlerdir. Ermenilerin Azeri topraklarını işgali ve birleşme talepleri neticesinde, Birinci Karabağ Savaşı yaşanmıştır.

Kitabın ikinci bölümü, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra başlayan Birinci Karabağ Savaşı'nın kökenlerini, nedenlerini ve sonuçlarını hem dönemin konjonktürü hem de savaşa doğrudan veya dolaylı olarak dahil olan tarafların soruna yaklaşımları ile birlikte detaylıca analiz etmiştir. Çünkü, çeşitli aktörlerin çözüm teşebbüslerine rağmen hem Ermenilerin hem de Azerilerin taviz vermemesi ve tarihsel faktörlere dayanarak bölge topraklarında hak iddia etmeleri nedeniyle, Dağlık-Karabağ sorunu çözümsüzlüğünü sürdürmüştür. Nitekim, kitabın üçüncü bölümü 1990'lı yıllarda, dördüncü bölümü ise 2000'li yıllarda sorunun durumunu ve barış girişimlerini analiz etmiştir. Bu iki bölümde de hem doğrudan veya dolaylı olarak taraf olan devletler ve/veya kurumlara, hem de uluslararası ortamın durumuna yer verilmiştir. Bu bağlamda İşyar kitabı çok yönlü bir şekilde yazarak, okuyucularının sorun hakkında dönemsel ve aktörsel karşılaştırmalar yapabilmesine olanak sağlamıştır. Bu karşılaştırma olanağı ve çok yönlülük ise, kitabın literatüre ve okuyucuya en önemli katkısıdır. Bir örnek vermek gerekirse, sorunun çözümünde önemli bir aktör olan Rusya, Sovyet döneminde sorunu bir "Sovyet iç meselesi" olarak kabul etmiştir ve Moskova sorunun iki cumhuriyet arasında çözülmesini savunmuştur. Nitekim, Birliğin dağılmasının ardından Dağlık-Karabağ bir iç sorun olmaktan çıkarak, iki egemen devlet arasındaki toprak uyumsuzluğu haline dönüşmüştür. Bu bağlamda hem Azerbaycan'ın hem de Ermenistan'ın AGİT üyesi olması, sorunun AGİT gündemine taşınmasına ve "uluslararasılaşmasına" neden olmuştur (p.29). Yine Moskova perspektifinden, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra, kendi iç meseleleriyle bir hayli meşgul olan Yeltsin Rusya'sı sorun karşısında "düşük profil" politikası gütmeyi tercih

etmiştir (p.32). 2000’li yıllarda ise Rusya’nın meseleye yönelik politikalarında ve ilgisinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu politika değişiminde, Putin iktidarının eski Sovyet ülkelerini Rusya’nın etki alanı olarak görmesi ve “yakın çevre”sinde nüfuzunu artırma isteği de etkili olmuştur. Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, Rusya’nın meseleye yaklaşımı, dönem dönem farklılaşsa da Rusya meselenin her aşamasında önemli bir dış etmen olarak konumlanmaya devam etmiştir.

Birinci Karabağ Savaşından sonra bir donmuş çatışma (*frozen conflict*) haline gelen sorun, bu savaştan 27 yıl sonra, 2020’deki İkinci Karabağ Savaşı ile, Azerbaycan’ın işgal altındaki topraklarının çoğunu geri alması ile sonuçlanmıştır. Kitabın beşinci ve son bölümü de bu zaferin nedenlerini, sonuçlarını ve savaşın gelişmelerini aktarmaktadır. Kitabın önsözünde de belirtildiği üzere, İşyar Azerbaycan’ın zaferinin arkasında üç önemli unsur olduğunu savlamaktadır. İlk unsur, Azerbaycan’ın Rusya ile yürüttüğü sağlıklı ve doğru diplomasisi, ikincisi Türkiye ile iş birliği ve üçüncüsü ise Paşinyan Ermenistan’ının izlediği hatalı politikalarıdır.

İşyar, kitap boyunca, bu üç unsurun önemini ve özellikle İkinci Karabağ Savaşındaki belirleyiciliğini göz önünde bulundurarak değerlendirmeler yapmıştır. Genel olarak bakıldığında kitap açıklayıcı bir üslup ile yazılmıştır ama belli başlı noktalardaki yerinde analizlerle anlatım zenginleştirilmiştir. Analiz kısımlarında herhangi bir teorik çerçeve kullanılmaması kitabın bir eksikliği olarak zikredilebilir. Lakin, bunun nedeni, kitabın daha geniş kitlelere ulaşmasını hedeflemek ise, yerindedir. Nitekim, İşyar kitabın okuyucu kitlesinin hem Türkiye’deki hem de Azerbaycan’daki okurlar, öğrenciler ve akademik camia olduğunu belirtmiştir.

Her üç Güney Kafkasya ülkesiyle birden sınır paylaşan tek ülke durumundaki Türkiye’nin, meseledeki önemli rolü yadsınamaz bir gerçekliktir. İşyar’ın da belirttiği üzere, Azeri zaferinin arkasında yatan en önemli nedenlerden birisi Türkiye ile iş birliğidir. Bu bağlamda, Türkiye’nin süreçteki aktif rolünü irdelemek, kitabın literatüre kazandırdığı “karşılaştırma olanağı” sebebiyle son derece önemlidir çünkü Türkiye örneğinde bu unsur iki boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk boyutta, Türkiye’nin iç dinamikleri ve Azerbaycan ile ilişkileri göz önünde bulundurarak bazı değişiklikler gözlemlenebilmektedir. İkinci boyutta ise, Türkiye’nin, özellikle Rusya ile kurduğu ikili ilişkiler ve dönemin konjonktürü gibi faktörler de sorunun seyrini doğrudan etkilemiştir. İlk boyutta, özellikle, Azerbaycan’daki Ebulfez Elçibey hükümeti, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerine önem ve ağırlık vermektedir ve sorunun çözümünde, Rusya’yı da dışlamayarak, Türkiye’nin de masa başında olması gerektiğini savunmaktaydı. Türkiye dışında, ABD, Büyük Britanya gibi devletlerin ve AGİT’in de arabulucu olarak dahil olmasını istiyordu. Lakin, 1993’te başa gelen Haydar Aliyev, Elçibey gibi düşünmemekteydi, ona göre Dağlık-Karabağ meselesi, Azerbaycan’ın kendi iç meselesiydi (p.98). Bu hususta, Türkiye, AGİT ve diğer Batılı aktörlerdense, Rusya’yı tercih etmekteydi (p.98). 90’lı yıllarda Türkiye’nin mesele karşısında görece sessiz ve pasif kalmasının nedeni budur. Yazar, soruna çok yönlü yaklaşımını ortaya koymak adına bu noktada, çok yerinde olarak Türkiye iç dinamiklerinden de bahsetmektedir. İşyar’a göre, dönemin cumhurbaşkanı Özal’ın askeri güç kullanmaya daha

sıcak bakması, lakin Başbakan Demirel'in askeri güç kullanmak istemeyip barışçıl yaklaşımı savunması arasındaki ikilik, Türkiye'nin niyetlerinin muğlak olmasına ve böylece, belirsiz ve pasif politikalara yol açmıştır (p.77).

Fakat, Türkiye'nin soruna karşı yaklaşımı 2000'li yıllarda değişmiştir. 2003 yılında iktidara gelen İlham Aliyev ile Türkiye-Azerbaycan günbegün yakınlaşmıştır. İkinci Karabağ Savaşı boyunca ise, Türkiye Azerbaycan'a her bakımdan, açık bir şekilde destek olmuştur. Nitekim, Başkan Aliyev de Türkiye'nin çözüm sürecinde aktif olarak yer alması gerektiğini sık sık dile getirmiştir. Gerçekten de Birinci Karabağ Savaşına kıyasla, İkinci Karabağ Savaşı boyunca daha baskın, aktif ve kararlı bir Türkiye görülmektedir. Türkiye, Kafkaslarda Rusya faktörünü de göz önünde bulundurarak politikalar gütmeye başlamıştır ve İkinci Savaş'ta Erdoğan, Rusya'ya arabuluculuk faaliyetlerine katılması için açık çağrı yapmıştır. Putin ise bu çağrıya olumlu yaklaşmıştır. Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, yazar, Türkiye'nin meseleye yaklaşımını dönemsel olarak nasıl değiştiğini gözler önüne başarıyla sermiştir. Ancak bu noktada, bahsedilen ikinci boyut da devreye girmektedir. Türkiye'nin sorundaki rolü, uluslararası konjonktürden veya ikili ilişkilerden bağımsız düşünülemez. Bu hususta, konu ile alakalı kitaptaki en dikkat çekici örneklerden birisi, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dört Gün Savaşı olarak adlandırılan, 2016'daki silahlı çatışmadır. Bu noktada, konuya önemli bir soru ile başlamak mümkündür: Azerbaycan neden 2016'daki savaşta işgal altındaki topraklarını geri alamadı da dört yıl sonra, 2020'de sadece 44 gün gibi bir sürede, topraklarının çoğunu başarıyla geri aldı? İşyar'a göre, 2016'daki konjonktür, Azerbaycan'ın daha ileri gitmesine ve işgal altındaki topraklarını geri almasına izin vermemiştir. Bunun nedeni ise, Türkiye-Rusya ilişkilerinde yatmaktadır. 24 Kasım 2015'te Rusya'ya ait bir savaş uçağının Türk hava sahasını ihlal etmesinin ardından Türkiye, savaş uçağına gerekli uyarıları yapmış lakin cevap alamamıştı. Bunun üzerine Türkiye'nin Rus savaş uçağını düşürmesiyle iki devlet arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmişti. Yani, 2016 savaşı, "çok hassas bir konjonktürde" meydana gelmiştir (p.280) ve bu nedenle, Azerbaycan daha ileri gidememiştir. Toparlamak gerekirse, paylaşılan örneklerden de görüldüğü üzere, yazar uluslararası konjonktürü iyi analiz ederek, hem sorunun temel aktörleri olan Azerbaycan ve Ermenistan'ı hem de diğer aktörlerin gerek meseleyle gerek birbirleriyle olan ilişkilerini de irdeleyerek, okuyucusuna geniş ve çok yönlü bir bakış açısı sağlamıştır. Kitabın en temel başarısı, bu niteliğidir.

Özellikle İkinci Karabağ Savaşı sonrasında, uluslararası camianın soruna yönelik ilgisi artmıştır. 2020'deki savaşın kökenlerini, nedenlerini, dinamiklerini, gelişmelerini ve sonuçlarını anlayabilmek, geçmişini iyi analiz etmekten geçmektedir. Bu bağlamda bu kitap, İşyar'ın konuya olan hakimiyeti sayesinde, geçmişini ayrıntılarıyla irdeleyerek bugünü anlamlandırmak isteyen herkese hitap etmektedir.